

KRIGSMANSKASSAN 5

Breda gatan 8 C-D

DJURGÅRDEN

STADSHOLMEN

- ① BOSTADSHUS
- ② GÅRDHUS/ATELJÉ
- ③ UTHUS

BILD FRÅN TIDEN OMKRING SEKELSKIFTET
1900 MED FOLKSAMLING UTANFÖR BUTIKEN.
FOTO: A. MALMSTRÖM. SSMFA45421

Fastigheten består av en kringbyggd gård med bostäder och uthus vars nuvarande karaktär och volym präglas av 1800-talets formspråk. Bostadshuset är ett exempel på hur stadsdelens bebyggelse utvecklades från enkla stugor till representativ panelarkitektur.

Tomten bebyggdes 1736 och fick sin nuvarande karaktär vid en ombyggnad 1841. I gatuplanen fanns lokaler, bland annat låg en matvaruaffär här. Övriga huset har huserat hyresgäster som bland annat tjärvräkare, minuthandlare och timmermansänkor.

Bostadshuset bevarar, trots genomgripande ombyggnad, sin exteriöra karaktär med äldre detaljer såsom en fyllningsdörr med beslag från 1700-talet och dekorativa portar med gavelkrön från 1800-talets första hälft.

Fastigheten Krigsmanskassan 5 är blåvärderad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Djurgårdsstaden har en marin bakgrund. Under 1600-talet låg Båtsmansvarvet (senare Galärvarvet) på Djurgården, och Amiralitetet disponerade marken där Djurgårdsstaden nu ligger. År 1668 anlades här en vårdinrättning för ”förlammat och wanfört sjöfolk” som 1675 kompletterades med en kyrkogård. Inrättningens bebyggelse, som var den första antydanden till den nuvarande Djurgårdsstaden, bestod av

GÅRDSMILJÖN OMKRING TIDEN VID SEKELSKIFTET 1900. OKÄND
FOTOGRAF. SSME3748

HUVUDFASAD MOT GATAN, PRÄGLAT AV 1800-TALET'S FORMSPRÅK MED LJUSA FASADER I TVÅ VÅNINGAR. FOTO: J MALMBERG.

fjorton små stugor som timrats på Åland. Flottan flyttade redan 1680 till Karlskrona och tog då med sina sjuka.

År 1724 anlades ett nytt skeppsvarv på flottans mark. Området delades 1735 upp i gator och kvarter efter en plan som stadsingenjören Petrus Tillaeus hade upprättat. Enligt planens intentioner uppfördes en rad timrade stugor av timmerarbetarna vid varvet. Planen med smala gator som följer den kuperade topografin är väl bibehållen och stugorna utgör ännu stommen i många av dagens hus.

Djurgårdsvarvet, som tog över varvsverksamheten 1768, hade en storhetstid under 1700-talets senare del med Fredrik Henric af Chapman som skeppsbyggare. Under den tiden byggdes flera stenhus för varvets räkning. 1769 erbjöds varvsarbetarna också att friköpa sina tomter vilket ledde till att många hus byggdes på eller slogs samman till större enheter. Sedan Stockholms stad tagit över området vid Djurgårdsvarvets nedläggning på 1860-talet blev bebyggelsens marina anknäpning svagare. Byggnaderna

gjordes om till flerbostadshus eller vårdshus och den sociala homogenitet som därtills kännetecknat området ändrades.

På 1920-talet hotades husen av rivning, men när statliga Byggnadsstyrelsen tog hand om förvaltningen av området 1954 beslutade man om ett bevarande. Husen var dock i dåligt skick och behövde renoveras. Moderniseringen och upprustningen var ofta genomgripande och rena återuppbyggnader förekom. Stora delar av området kom 1985 i stadens och Stadsholmens ägo.

Djurgårdsstaden är Stockholms äldsta samlade stadsbebyggelse efter Gamla stan. Till skillnad från andra områden i staden dominerar trähusen. En- och tvåvåningshusen representerar både tillkomsten på 1700-talet och utvecklingen under 1800-talet med på- och tillbyggnader i tidens panelarkitektur. Det bibehållna gatunätet och planken som avgränsar de små grönskande gårdarna ger en tydlig karaktär av förindustriellt arbetarsamhälle. Intrycket förstärks genom ålderdomlig gatubeläggning och belysning.

ÄLDRE 1700-TALS DÖRR MED TRE FILLNINGAR OCH DEKORATIVA GÅNGJÄRN. FOTO: J MALMBERG

HISTORIK

Tomten bebyggs

Kvarteret Krigsmanskassan 5 har en historik som är typisk för de äldre fastigheterna i Djurgårdsstaden. Enligt en karta av Petrus Tillaeus över Djurgården 1736 ägdes tomten av timmermannen Mårten Löfblad och var bebyggd med ett gatuhus mot Bergsgränd. Under 1760-talet byggdes huset till mot väster, troligtvis uppfördes den nya delen i två våningar.

År 1841 lät ägaren och tjärkullaren Johan Fogelström genomföra en ombyggnad av huset. Enligt en försäkring genomfördes en generell ombyggnad samt påbyggnad av portpartiet mot Breda gatan med en våning. Vid den här tiden bodde enligt en mantalslängd från 1845 ägaren tillsammans med hustru, tre söner, två döttrar och piga. I huset bodde även två

tjärvräkare, den ena tillsammans med hustru, den andra med en son och två döttrar samt en tullvaktmästare med hustru och två barn. Dessutom fanns plats för några resande; en coopvardie kapten med en styrman och en jungman. År 1884 inreddes vinden och övriga huset reparerades av den dåvarande ägaren och brevbäraren Carl J. Jonsson. Byggnaden bibehöll sin karaktär fram till den moderniserades 1968.

Äldre karaktär

Det finns inte många källor som kan berätta om fastighetens äldsta karaktär men sannolikt var det väldigt enkla förhållanden. År 1917 gjordes en inventering som beskrev gatuhuset med butik och lagerrum i bottenvåningen. Samtida fotografier visar att det var en matvarubutik. I övriga byggnaden fanns bostäder

GÅRDSMILJÖ MED KRINGLIGGANDE BYGGNADER. FOTO: J MALMBERG.

med entréer från gården och från körporten. På gården fanns ett nybyggt sophus av bräder med tegeltak (nuvarande nummer 3 på kartan) och en bodlänga med tegeltak och två fönster (nuvarande nummer 2 på kartan). Bostadshusets (nuvarande nummer 1 på kartan) fasader var likt de nuvarande, bortsett från att bottenvåningens fönster mot Breda gatan hade fönsterluckor och entrédörren till butiken var en pardörr med fyllningar och trätrappa. Invändigt beskrevs bostadshuset som nyreparerat och med omsatta kakelugnar och spisar med gammal mur.

Boende

Genom mantalslängder kan man utläsa vilka som varit bosatta i huset. En jämförelse mellan mantalslängder 1880 och inkomstlängder för 1970 visar hur de boende förändrats under ca 100 år. År 1880 bodde 31 vuxna och 19 barn i huset. De boende hade titlar som bland annat minuthandlare, före detta hushållerska, varvsarbetare, arbetskarl, sjöman, timmer-

man, segelsömmaränka, järnarbetare, eldare, polett-försäljare, daglönare och maskinist.

År 1910 bodde bara hälften så många på Breda gatan 8, 17 vuxna och 5 barn och år 1970 fanns 10 vuxna och två barn i huset med yrkestitlar såsom en före detta generaldirektör, varvsarbetare, överdirektör, teknisk assistent, förste byråsekreterare, direktör och designer. Yrkestitlarna säger en del om förändringen av området under de nästan 100 åren.

Upprustning och renovering

År 1968 genomfördes en modernisering av fastigheten. På gården uppfördes ett nytt trapphus, trappor, gårdsbeläggning, gårdshus med ateljé och uthus. I bostadshuset inreddes nya trapphus med lägenheter varvid några nya mellanväggar uppfördes och dörrar sattes igen. På vinden inreddes en lägenhet med balkong. Lägenheterna försågs med kök och badrum av modern standard. Några dörrar tillverkades med fyllningar efter äldre förlaga.

DEKORATIV PORT MED GAVELKRÖN. SANNOLIKT FRÅN OMBYGGNADEN 1841. FOTO: J MALMBERG.

BYGGNADSBESKRIVNING

Fastigheten består av ett bostadshus, gårdshus och uthus omkring en stensatt gård.

Bostadshuset (nummer 1 på kartan) är ett timrat och panelat tvåvåningshus. Det står på en murad gråstenssockel och täcks av ett plåttäckt mansardtak. Fasaderna är vitmålade och har synliga knutlådor samt en kraftig taklist. I huvudfasaden mot Breda gatan finns en körport och en före detta butiksentré indragen från fasadlivet. Båda har ett dekorativt gavelkrön med tandsnittsfris, troligtvis från 1841. Den före detta butiksentrén är försedd med två brunmålade luckor, utformade med liggande panel och rombform. Dörren, liksom största delen av husets

entrédörrar, är från renoveringen 1968 och vitmålade samt utformade med spröjsade fönsterrutor.

Körportens entrédörrar är troligtvis från 1841 och har dekorativa blad av liggande panel och rombform. I körporten finns en panel som troligtvis är från 1700-talet. Här finns ett entréparti till trapphus 8a med en äldre enkeldörr med tre fyllningar och gångjärn från 1700-talet.

Husets fönster har varierande storlekar och foder. Bottenvåningens fönster är små och kvadratiska medan den andra våningens fönster är större rektangulära. Alla är utåtgående med mittpost och två spröjsade bågar. Huskroppen mot Breda gatan omges av dekorativa foder, övriga är släta. I takfal-

len finns plåttäckta takfönster och på den norra gaveln sitter en hissbo. Under hissbommen finns ett större fönsterparti som tidigare var en lucka för in- och utlastning av varor som lagrades på vinden. Längs Bergsgränd omges bottenvåningens fönster av luckor med snedställda bräder. Invändigt präglas lägenheterna av inredning från 1968 med ytskikt och snickerier. Av äldre detaljer finns fyllningsdörrar från 1800-talet.

Gårdshuset, nummer 2 på kartan, inreddes till

ateljé vid renoveringen under 1960-talet. Dessförinnan innehöll det bodar. Huset har panelade och vitmålade fasader under ett pulpettak av svart plåt. I fasaden sitter kvadratiska fönster med mittpost och två spröjsade bågar och i taket finns takfönster.

Uthuset, nummer 3 på kartan, är små förråd som även de inreddes vid renoveringen. Likt övriga fasader är de panelade och vitmålade med en dörr till varje förråd. Dörrarna är utformade med jalusi och fyllningar.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlinger som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.